

Køkken- og Frugthave paa ca. 1 Td. Land, hvorved han plantede store Læbælter samt mod Nord og Vest tillige en Plantage paa ca. 1½ Td. Land. For at afgive Plads til forøget Avl og Besætning maatte Huse- sene ogsaa snart udvides og ny bygges, saa nu bestaar Gaarden af en hel Samling Huse, der i hvert Fald fra to Sider er helt skjult af Træer, og hvad Jorden angaar, er Driftsmaaden aldeles omlagt og forbedret, saavel med Hensyn til Kornafgrøder, Roer, Græs- mark til Høslet og Græsning som vedvarende Græs. Paa de mest sandede Skifter avles Kartoffler, som baa- de er velsmagende og giver godt Udbytte. Besætning- gen bestod 1930 af 16 Malkekøer, 10 Stk. Ungkreatu- rer, 4 Heste og 40 Svin.

Det Stykke Arbejde, der her er udført, hvorved den karrige Hede med Flyvesand under Lyngskjoldet er forvandlet til frodige Korn-, Roe- og Græsmarker indrammet af levende Hegn, bærer Vidne om, hvad der ved Flid og trofast Arbejde kan udrettes.¹⁾ Det gamle Ord: „saa er By som Borger“ kan udmærket omskrives til: „saa er Jord som Bonde.“

Ulvegrave.

Det synes, som ulvene her i landet flere gange har været nær ved at være udryddet (og er vistnok udryddet på øerne omkring 1700), men i Jylland er de taget stærkt til igen efter alle krigene, endog så sent som efter napoleonskrigene og blev først helt ud- ryddet 1830—40. De har jo altid fulgt hærene og hærenes øde- læggelser, og da alle vore ulykker af den slags er kommen ad landbroen mod syd, så er det givet, at ulvene har fulgt samme

¹⁾ I September 1932 fik Søren G. Jessen overrakt Kolding Vesteregns Landboforenings Sølvmedalje for Lanboflid.

vej både efter de mange krige i 17. årh., efter den store nordiske krig (1709—20) og efter Napoleonskrigene.

I sidste tilfælde har det neppe været mange dyr, det har drejet sig om, thi heller ikke i nordtyske egne har de dengang været talrige. Men at de har været talrige omkring 1720—50, derpå tyder den store mængde beretninger og sagn, navnlig findes der mange i E. T. Kristensens „jydsk almueliv“. Fra samme tid stammer de *ulvegrave* og spor af sådanne, som endnu findes, thi en ulvegrav er jo ikke nogen videre varig indretning. E. T. Kristensen har omkring 30 beretninger om disse grave, men desværre var det ikke hans sag at få nøjagtig besked, han ødsler ikke med den slags ting som mål og årstal.

Ved et tilfælde er et par af disse grave bevaret på Askov Dalgaard mark, — eller ialfald er der største sandsynlighed for, at det er sådanne. Dette sydøstre hjørne af bymarken var i gamle dage så stenrig, at den gård, som ved udskiftningen blev flyttet herved fik navnet *Stenninggård*; og når markerne skulde ryddes for sten, brugte man jo de huller, der var, som f. eks. ulvegrave. Disse grave var nu kun til ulejlighed, og de var langt fra udjævnede, thi målene synes at have været ret store: 6 al. i længden, 5 i bredden og 4 i dybden, — kun om det sidste giver beretningerne en oplysning: „mere end mandshøjde“, et andet sted mener jeg at have set opgivet 4 alen, og dermed stemmer ialfald den ene grav, der nu er tømt for sten. Meget sikre er målene ikke, thi skønt gravene naturligvis var afstivede, så styrtede de alligevel sammen efterhånden som de ikke mere blev vedligeholdt. Et par beretninger hos E. T. Kr. går ud på, at graven var *rund*, men det har nok været undtagelser.

Foruden afstivning måtte gravene jo også have et eller andet dæksel, thi *vippen*, hvortil maddingen (undertiden et levende lam eller en gås) var bundet, har vel nok dækket den store åbning, men den måtte i nogen måde skjules. I et par af beretningerne nævnes, at dertil blev brugt halm. I nogle tilfælde synes graven blot at have været dækket, ikke af en vippe, men blot af grene og halm. — Der har jo altså skullet endel fræ til en sådan grav, og selv om noget af det er taget bort, da der ikke mere var brug for graven, så måtte det dog ventes, at man endnu den dag i dag kan finde nogle rester, og det er da også tilfældet. Endvidere fandtes på bunden et muldlag på 5—6 tommers tykkelse, som det også kan ventes, når en sådan grav har stået åben i nogle årtier. Ovenpå dette lag lå den blanding af magert ler og sand, som undergrunden består af, og først derefter kom

igen et lag muld, som længst har kunnet modstå nedstyrtning, fordi det var fuld af planterødder. Ovenpå dette kom så den vældige masse sten, som var styrtet i hullet.

En sådan fælde har selvfølgelig været en fare for andre væsener end ulve. Om sommeren må den have været omgivet af et stærkt hegn, men om vinteren hændte det, at også mennesker faldt i. Mange beretninger fortæller om *spillemanden*, som hjem fra et gilde falder i graven og holder ulven fra sig med sit spil. Endnu flere fortæller om tiggerkjællingen, som dumper i graven sammen med både ulv og ræv. Og om disse beretninger end er noget sagnagtige, så ligger der dog sikkert en virkelighed bag.

At der har været — og endnu er — endel af den slags grave netop på markerne ned mod Kongeåen er i og for sig rimeligt. Thi vel har der neppe på den tid været passende skjulesteder for ulve i de små skove og krat i nærheden, men om vinteren, og særlig i strenge vintre, er dyrene sandsynligvis kommen fra de større og tættere skove, som dengang fandtes lige fra Skodsborg og ud til Lillebælt.

S. A.

Ifølge en kongelig forordning udbetaltes der en præmie på 4 daler for hver fanget voksen ulv og 1 daler for hver ulveunge. Adskillige tingprotokoller har optegnelser om sådanne udbetalinger og at ulvene ofte blev hængt op i en „ulvegælte“, der stod ved tingstedet. Se bl. a. „Fra Himmerland og Kær herred“ 1932 s. 503. I Tiden 1710—38 omtales i Torstedlunds tingprotokol 20 fangne ulveunger og 2 voksne. Også her var en ulvegælte ved tingstedet.

Vore kirkegårdsdiger.

Ligesom meget tyder på, at de hedenske helligsteder var *indhegnede*, så er det også rimeligt, at de kristne kirker og kirkegårde har været det fra allerførst af, og at altså vore kirkegårdsdiger er på alder med kirkerne, måske undertiden ældre. Sandsynligvis har de også til nyere tid ligget på samme plads, thi der har, efter det kendskab, vi har til befolkningsforholdene, ingen anledning været til udvidelser af kirkegårdene.

Disse diger er altså ærværdige minder, og der kan være en anledning til at holde hævd over dem. I sommeren og efteråret